

Hoofdstuk 4.4

Filosofische visies op secularisme

Verschillende visies

- Liberaal (Habermas): tolereren, tenzij ...
- Communitaristisch (Taylor): gemeenschap centraal
- Genealogisch (Foucault): waar komt het vandaan?

Liberaal visie

- Uitgangspunt: religieuze praktijken en opvattingen tolereren, tenzij ze in strijd zijn met grondwet of strafrecht of wanneer ze geweld tegen individuen en staat aanmoedigen
- Maar moet je in de privé-sfeer maar alles tolereren?

Varianten

- Frankrijk: statut personnel: voorrang voor religieuze wetten alleen in de privésfeer
  - Multiculturalisme: andere culturen zijn verrijking, tenzij vijandig tegen individuen en staat
  - Staat als neutraal kader
  - Relativisme ← zijn alle culturen even waardevol?
-

Habermas

- Post-seculiere samenleving: geen definitieve ontkerkelijking
  - Religieuze stemmen toelaatbaar als ze:
    - Afzien van geweld
    - Individuele vrijheden accepteren
    - Grondwet en het gezag van de wetenschap accepteren
  - Geseculariseerde rede: democratisch verlicht gezond verstand
-

Intermezzo: Ontario

- Vrije keuze tussen sharia en familierecht
- Maar hoe vrij kan die keuze zijn?
- Kunnen de rechten van bijvoorbeeld vrouwen zo nog wel gegarandeerd worden?

Vragen bij Habermas

- Hoe realistisch is basisvoorwaarde van communicatieve rationaliteit?
    - Is er altijd een consensus mogelijk?
    - Wat als de regels van de seculiere staat ter discussie staan?
    - Is de moderne liberale natiestaat wel zo vanzelfsprekend?
  - Zijn er niet ook andere samenlevingsvormen mogelijk en acceptabel?
-

José Casanova

- Legitieme oppositie vanuit religie tegen seculiere staat mogelijk
    - Vakbond Solidariteit in Polen
    - Bevrijdingstheologie in Nicaragua
  - “Privé-aangelegenheden” komen niet ter discussie in publiek debat (homorechten)
  - Privé-opvattingen beïnvloeden publiek gedrag (vrouwen de hand schudden)
-

Intermezzo 2

- India: secularisme ter wille van maatschappelijke vrede
- Oppositie: leidt tot voortrekken religieuze minderheid
- “Hindoeïsme is meer cultuur dan religie”

Vragen

- Wanneer is religie geen privézaak meer?
  - Moet de staat dan ingrijpen?
  - Wat te doen als een meerderheid de sharia wil invoeren?
  - Is liberalisme objectief en waardenvrij?
  - Zo niet, waarom zou het de staatsfilosofie moeten zijn?
-

Taylor

- Communitarist
  - Secularisme heeft westers-christelijke achtergrond
  - Vormen van secularisme:
    - Natuurrecht, onafhankelijk van openbaring
    - Verlichting: terugdringen van politieke macht religie
    - Overlappende consensus op basis van formele of procedurele principes van politieke rechtvaardigheid (Rawls)
-

Taylor 2

- Moderne samenleving maakt derde vorm noodzakelijk: overlappende consensus
- Gelijkheid van burgers primair
- Uitgangspunt: patriottisme in plaats van religie

Problemen voor Taylor

- Secularisme kan bepaalde minderheden uitsluiten (taalachterstand)
  - Moet je uitgaan van culturele of politiek-juridische definitie van burgerschap?
  - Rol van gemeenschap:
    - Hoe is die tot stand gekomen?
    - 'Civil society' constitutief voor individu?
    - Moeten er niet ook grenzen worden gesteld aan wat kerk of religie met het individu mag doen?
-

Foucault

- Genealogische visie, gecentreerd rond macht
- Geen universele rationaliteit
- Geen algemene formele principes van politieke rechtvaardigheid
- Geen nadruk op gemeenschap
- Macht is positief en productief (disciplinerend)
- 'Vrije mens' is resultaat van machtsprocessen (individu als product van de geschiedenis)

Foucault 2

- Geen 'rationaliteit', maar 'rationaliteiten'
- Moderne rede heeft religieuze oorsprong (disciplinering)
  - Pastorale macht: praktijk gericht op zielenheil
  - Moderniteit is het doordringen van religieuze machtspraktijken in hele samenleving (scholen, ziekenhuizen, gevangenissen, etc.)

Kanttekeningen bij Foucault

- Onderscheid openbaarheid – privésfeer: product van moderne en liberale overheersingstechnieken?
  - Moet het religieuze wel worden uitgesloten binnen moderne natiestaat?
  - Analyse uitsluitend op Frankrijk gericht
  - Hoe onderscheid te maken tussen religieuze en niet-religieuze praktijken?
  - Onderzoek van hoe culturele tradities worden geconstitueerd en gelegitimeerd
-

Vragen

- Is de rede ook maar een geloof?
- Zijn wij niet meer dan het product van onze geschiedenis?

Macht, tolerantie en geweld

- Heerschappij van de rede steunt op grondwet
  - Wat voor grondwet: secularistisch, christelijk (USA), hindoeïstisch (India)?
  - Grondwet als zodanig niet ter discussie
  - Hoe om te gaan met de politieke en morele implicaties van wetenschappelijk onderzoek?
-

De rol van de wetenschap

- Habermas: Menselijk handelen is onherleidbaar normatief → niet naturalistisch te beschrijven
  - Taylor: menswetenschappen onherleidbaar interpretatief → essentieel anders dan natuurwetenschap
  - Foucault: mensen zijn dragers van rechten
  - Algemeen: wetenschap niet maatschappelijk of politiek neutraal
-

Vragen

- In hoeverre moet de wetenschap aan banden worden gelegd?
- Zo ja, is dat niet meer dan een historisch en cultureel bepaalde beslissing?

Intermezzo 3: tolerantie

- Religieuze tolerantie specifiek Europees probleem (roep om tolerantie reactie op bloedige godsdienstoorlogen)
  - Locke: tolerantie niet voor atheïsten en katholieken
  - Voltaire: bescherming zwakke groepen tegen de staat
  - Mill: minderheid beschermen tegen meerderheid
  - Nu: meerderheid beschermen tegen minderheden
-

Tolerantie en religieus geweld

- Marx: religie is opium van het volk
- Maar: bevrijdingstheologie in Zuid-Amerika
- Egypte: Sayyid Qutb:
  - Geweld tegen de staat als die je verhindert moslim te zijn
  - Islam is politieke ideologie

9/11

- Habermas: publieke religie moet regels van liberale rechtsstaat respecteren
- Taylor: je kunt niet uit je eigen traditie stappen
- Foucault: Iran: religieus verzet tegen politieke rationaliteit als zodanig
  - Bescherming individu tegen (staats)macht

